

Amelî mezhepler nelerdir?

Mezhep, sözlükte, gidilen **yol** manasına gelir. Ehl-i Sünnet dairesi içerisinde binlerce müçtehit varsa da bunlar içerisinde kendilerine tabi olunan ve meşhur olan mezhep sahipleri şu on iki imamdır:

- 1) İmam-ı Azam Ebu Hanife,
- 2) İmam-ı Mâlik,
- 3) İmam-ı Şafiî,
- 4) İmam-ı Ahmed b. Hanbel,
- 5) İmam-ı Evza'î,
- 6) İmam-ı Sufyan b. Üyeyne,
- 7) İmam Sufyan es-Sevrî,
- 8) İmam Davud,
- 9) İmam Muhammed İbn-ül Cerir et-Taberi,
- 10) İbn-i Hazm,
- 11) İmam-ı Ebu Bekir b. Münzir,
- 12) İmam-ı İshak İbn-i Rahveyh.

On İki İmam;

Bunlar "Kime hikmet verilmişse, ona hayr-ı kesir verilmiş olur," âyet-i celilesine ve "(Allah) Kime hayır murat ederse O'nu dinde fakih kılar."hadis-i şerifine hakkıyla masadak olmuşlardır.

Bunların ilimdeki ve içtihatındaki yüksek makamlarına, onlardan sonra gelen alimler yetişememişlerdir. Hak mezheplerinsayısı önceleri on ikiye kadar çıkmış ise de daha sonra diğer sekizinin taraftarları kalmadığından mezhepler dörde inmiştir.

Muhammed Seyyid, "*Medhal*" adlı eserinde mezheplerin tarihî seyrine geniş yer vermiştir. Bu bölümden bir kısmını günümüz Türkçesi ile aşağıda takdim ediyoruz:

Mezhepler oluşmadan bir kimse bir mesele için her hangi bir fıkıh alimine, bir başka mesele için de başka bir alime müracaat ederdi.

Tabiin devrinin sonuna doğru yavaş yavaş içtihat müessesesi kurumlaşmaya ve fıkıh hususi bir dal olarak öğrenilmeye başlandı.

Müçtehit devri başlayınca, içtihat ile ilgili meslekler tamamen yerleşti ve içtihat bağımsız bir ilim olarak diğer ilimlerden ayrıldı. Iraklıların imamı Ebu Hanife,

Hicazlıların imamı İmâm-ı Mâlik, Mısır'ın imamı İmâm-ı Şafiî gibi büyük müçtehitler, bütün ceht ve gayretlerini sarf ederek âyet ve hadisleri, sahabelerin ve tabiînin eserlerini tamamen incelediler ve kendilerinden önce cevapları verilmiş veya verilmemiş, fıkhi meseleleri tertip ederek hükümlerini tespit ettiler. Bu suretle fıkıh ve usul-ü fıkıh ayrı birer ilim dalı olarak teşekkül etti.

İşte bu suretle teessüs eden fıkıh müesseselerinin her birine MEZHEP ve bunların kurucularına da İMAM ismi verildi.

Fıkıh ilmi, dolayısıyla mezhepler, dört imam ile başlamış değildir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, içtihat kapısının açılması ve dolayısıyla mezheplerin teşekkülü tâ Asr-ı saadete dayanır. Bu hususta Kevserî'nin beyanlarından bir kısmını aşağıda takdim ediyoruz:

Peygamber (asm.) ashabına fıkıh öğretiyor ve dini kaynaklardan hüküm çıkarma yeteneği hususunda, onları hazırlıyordu. Hatta altı kadar sahabe, Peygamber devrinde fetva veriyorlardı. O'nun (a.s.m) ahirete intikalinden sonra da ashap, bu kişilerden fıkıh öğrenmeye devam ettiler. Onların sahabe ve tabiin arasında, fetvada meşhur arkadaşları vardı. Medine ahalisinden olan tabiinden birçoğu, fıkıh ve hadis sahasında sahabeden nakledilen, dağınık fetvaları toplamaya başladılar. Medine ehlinde fukaha-i Seb'anın (yedi fıkıh alimi) fıkıh ilminde, yüce makamları vardır.

Hazret-i Faruk, Küfe şehrini inşa etti ve İbn-i Mes'ûd'u ordaki insanlara fıkıh ilmini öğretmek üzere oraya gönderdi. Acluni, Irak'ın diğer beldeleri bir yana, sadece Küfe'de 1.500 sahabinin fıkıh tahsil ettiğini ifade eder....

Bütün hak mezhepler, dinin temel meselelerinde ittifak etmekle beraber, fûruata ait bazı hükümlerde farklı içtihatlarda bulunmuşlardır. Müslümanlar ibadet ve muamelâta ait hükümlerde bu mezheplerden birine tâbi olmuşlardır. Hatta keşif ve keramet sahibi olan bütün veliler, kutuplar ve ilim, irfan sahibi asfiyanın her birisi, bu hak mezheplerden birine bağlanmıştı. **Meselâ;**

- İmâm-ı Muhammed, İmâm-ı Ebu Yusuf, Serahsî, Kadıhan, Kudûri, İbn-i Abidin, **Hanefî mezhebine** tabi olmuşlardır.

- İmâm-ı Gazalî, Rafii, Nevevî, Fahreddin-i Razi, Taftezani, İmâm-ı Suyutî **Şafiî mezhebine;**

- İbnü'l-Hacib, Zerkani, Muhyiddin-i Arabî, Ebu'l-Haseni Şazelî **Mâlîki mezhebine;**

- Abdulkadir-i Geylani, İbni Kudame, Cevzi ise **Hanbelî mezhebine** tabîdirler.

Aklî ve naklî ilimleri cem edip sayısız eserler veren ve asırlarını layıkıyla tenvir eden nice alimler, nice fakihler, nice büyük zâtlar içtihadı heves etmeyerek, dört büyük müçtehide tâbi olmayı tercih etmişler ve bunu kendileri için şeref bilmişlerdir. Selamet ve saadetlerini bunlara tabi olmakta, o azim imamların yolundan gitmekte görmüşlerdir. İslâmiyetin en şanlı devirlerinde yetişen büyük alimler, telif ettikleri eserlerle ve yetiştirdikleri talebeler ile bu dört müçtehidin hayru'l-halefi olmuşlardır.

Böyle muhtelif zamanlarda ve mekânlarda yaşamış, meşrep ve meslekleri ayrı olan binlerce ulema ve mütefekkir ittifakla bu dört imamın mezheplerine intisap etmişler, onların içtihat ettiği meseleleri yaşayıp yaşatmışlardır.

Kelam, tefsir, hadis gibi ilim dallarında mütehasıs nice ilim erbabının müçtehitlere tâbi olmaları, körü körüne bir taklit değildir. Onların bu taklitleri araştırmaya dayanır. Bu taklidin temelinde branşlaşmaya saygı şuurunu yatar.

Evet, bu kadar keskin akıl sahibi, ilim ve irfanda kabiliyet kazanmış zâtlar, acaba ihtimal var mıdır ki hakikati olmayan herhangi bir yanlışa bir ömür boyu bağlanıp kalsınlar, körü körüne bu büyük müçtehitlerin arkasından gitsinler? Buna ihtimal verip kabul eden bir akıl düşünülemez.

Bu alimlerin, bu dört mezhep etrafında toplanmaları, o mezheplerin etrafında çekilmiş çelikten bir sur ve Zülkarneyn'in seddi gibi yıkılmaz bir settir. Hiçbir şeytanın nüfuz edemeyeceği, delemeyeceği bir surdur.

Bu zâtlar, büyük müçtehitlerin içtihat ettikleri hükümlerin her birini hakikat kabul etmişler ki, onlara karşı tavır almamışlardır. Meselâ; âlem-i İslâm'ın her tarafında takdir ve hürmete mazhar olan İmâm-ı Gazali, Hücetü'l-İslâm unvanını kazanmış olmasına rağmen, içtihat hususunda İmâm-ı Şafii Hazretlerine tâbi olmuş ve buyurmuşlardır ki;

"Ben içtihat sahasında araştırma ve incelemelerde bulundum, bu sonuçlar beni Şafiî mezhebine götürdü."

Her şeyde muvaffakiyet, İlâhî yardıma bağlıdır. Allah'ın ihsanı bir kimseye yâr ve yaver olmazsa, o kimse kendi tedbir ve gayretiyle isteklerinde başarılı olamaz. Elbette, sebeplere müracaat lâzımdır. Fakat esas olan Cenâb-ı Hakk'ın tevfiik ve ihsanıdır. Mezheplerin on ikiden dörde inmesi de bu sırra bağlıdır.